

PRŮZKUM PROFESNÍ ORIENTACE ŽÁKŮ 8. TŘÍD ZÁKLADNÍCH ŠKOL

MILADA POPELKOVÁ

S cílem zjistit, jak v současných podmínkách probíhá profesní volba, jaká je úspěšnost této volby a realizace, posléze i případné změny následného vzdělávání jsme shromáždili empirická data z vybraných ZŠ v České republice. Šetření bylo provedeno v netříděné populaci žáků 8. tříd vybraných základních škol ve vybraných třídách ve školním roce 1993/94.

Při úsudkovém výběru ZŠ bylo akceptováno regionální hledisko zařazením malých a velkých měst z hospodářsky odlišných oblastí, konkrétně : Praha, Brno, Ostrava, Beroun, Chrudim, Klatovy, Milevsko, Trutnov a Vyškov.

Sledovaný výběrový soubor tvořili 523 žáci - 259 chlapců a 264 dívky.

Údaje o vyšetřovaném souboru byly zpracovány roztríděním do četnostních tabulek. Vztahy mezi znaky se statisticky analyzovaly metodou logaritmických interakcí (1), což umožňuje nejen běžné ověřování nezávislosti, ale i hodnocení síly vztahu mezi proměnnými.

Vlastní šetření bylo realizováno ve třech etapách.

I. Na počátku školního roku (září, říjen) jsme dotazníkovým šetřením ověřili volbu žáka a v následném zpracování jsme hodnotili tuto volbu jako přání. Otázky v dotazníku byly dále orientovány na posouzení nakolik bude realizace této volby obtížná, zda dotázaný uvažoval o dalším uplatnění a finanční výnosnosti uvedené volby, jaká je informovanost žáka o přijímacím řízení na zvolený obor a o možnostech profesní orientace v regionu, koho z blízkého či širšího sociálního prostředí bude žák akceptovat jako rádce v situaci profesní volby.

II. Během května a června bylo provedeno skupinové psychologické vyšetření sledovaných žáků. Kromě Vánova testu inteligence jsme upraveným dotazníkem sebepojetí školní úspěšnosti SPAS sledovali sebehodnocení žáků obecných schopností a sebedůvěry a osobnostním Eysenckovým dotazníkem B - J.E.P.I. faktor N - stabilita / labilita a faktor P - zvláštnosti chování, podmíněné rysy osobnosti.

Na základě spolupráce s výchovnými poradci na ZŠ jsme měli k dispozici také údaje o prospěchu žáka, údaje o úplnosti a funkčnosti jeho rodiny, údaje o druhu školy a oboru následujícího vzdělávání, které žák volil na prvním a druhém místě a údaje o skutečné realizaci žákova rozhodnutí.

III. Ve školním roce 1995/96 jsme během dubna a května realizovali třetí etapu sledování tohoto souboru - žáci byli ve 2 ročníku studia, které si vybrali po ukončení základní školy a dotazníkem jsme kontaktovali 431 žáků z původního souboru. O předání dotazníku jsme požádali ředitelství školy a žádali jsme dále sdělení průměrného prospěchu žáka v 1. pololetí 2. ročníku, známku z českého jazyka a matematiky.

Dotazníkem jsme zjišťovali změny v zaměření či oboru studia, spokojenost žáka se zvoleným studiem i školou a jaký obor i školu by žák volil nyní. Další otázky byly zaměřené na posouzení vlastní úspěšnosti, zájmu rodičů o studium žáka i jeho výsledky a na plány žáka po ukončení školy.

Výsledky

O prvotní profesní volbě žáků 8. tříd ZŠ z vybraných lokalit ČR můžeme na základě našeho šetření shrnout následující poznatky:

- je to volba žáků 8. tříd ZŠ (v současné době lze hodnotit pouze volbu žáků 9. tříd ZŠ)
- je to volba žáků dle subjektivního posouzení nedostatečně informovaných o nabídce vzdělávání v regionu
- volba ovlivněná radami rodičů, vlastním rozhodováním a radami lidí z širšího sociálního pole žáka
- je to volba celkově vysoce úspěšná
- úroveň této volby odpovídá prospěchu i výkonu žáka v inteligenčním testu
- volba je více úspěšná pro žáky z malých lokalit
- zároveň shoda mezi realizovanou volbou a přáním žáků z malých lokalit je významně nižší
- volba žáků z neúplných rodin je více neúspěšná
- mezi volbou chlapců a dívek existují rozdíly, podmíněné jejich osobnostními charakteristikami
- častější volba dívek je vzdělání s maturitou, dívky mají významně lepší prospěch, větší sebedůvěru a jsou více emocionálně labilní než chlapci

- častější volba chlapců je vzdělání ukončené výučním listem, chlapci mají horší prospěch, nižší sebedůvěru, jsou méně emocionálně labilní, ale mají vyšší míru zvláštností v chování podmíněných osobnostními charakteristikami než dívky.

Z ověření volby po 2 letech dále vyplývá:

- je to volba vysoce stabilní
- změny oboru i zaměření jsou minimální a pokud ano, jsou častější ve velkých lokalitách a u žáků středních odborných učilišť
- volby nejčastěji nerealizované (tj. žáci nenastoupili do 1. ročníku) byly také na středních odborných učilištích
- s volbou je většina žáků spokojena
- stejnou volbu by většina žáků opakovala i nyní
- volba ekonomických oborů na obou úrovních vzdělávání (SOŠ i SOU) je se všeobecně zaměřeným vzděláváním (gymnázia) nejčtenější ať jako volba, přání nebo volba realizovaná
- úplná shoda mezi přáním, volbou a realizací této volby je častější u žáků s vyšším skórem neurotických rysů
- žáci spokojení se svou volbou jsou emocionálně stabilní osobnosti s dostatečně vysokou sebedůvěrou a vyšším výkonem v testu inteligence
- volbu by i nyní opakovali dívky emocionálně vyrovnané s výborným prospěchem a chlapci s vysokou sebedůvěrou.

Závěry :

O primární profesní volbě žáků našeho souboru můžeme konstatovat, že byla vysoce úspěšná i vysoce stabilní. Volená úroveň vzdělávání odpovídala prospěchu žáků i jejich intelektovým předpokladům.

V současné době jsme ukončili sběr dotazníků z letošních 8. tříd a předpokládáme metodologicky srovnatelné šetření profesní orientace na větším souboru včetně ověření volby žáků z 9. třídy po 2 letech. Dále předpokládáme ukončení tohoto šetření tak, abychom zaznamenali odchod absolventů do praxe, případně volbu dalšího vzdělávání.

Literatura

1. Agresti, A. : Categorical data analysis Wiley series in probability and mathematical statistics John Wiley and Sons, New York, 1990

2. Strádal, J., Popelková, M., Stretti, M. : Poměry vzdělávací nabídky a poptávky
Závěrečná studie grantového projektu, VÚOŠ 1994
3. Švanda, I.: Specifika žáků jednotlivých druhů středních škol
Závěrečná zpráva o výzkumu, VÚOŠ 1986